

WESSELÉNYI, A HELYTÁLLÁS HŐSE

Szobrot avattunk Zilahon, a Töhötöm-hágta hegyek alján, a Szilágyság nagy fiának, Wesselényi Miklós bárónak a szobrát. Nem új szobor ez, már 40 éve, hogy odaállította kegyeletből, az ország támogatásával, Szilágyság népe. A román türelmetlenség azonban 1936-ban csúful ledöntötte a nagy magyar ércalakját, s vele azt a magyar népi alakot is, akit magához emel, testvérként becsül meg és életküzdelmében, hitében, gazdasági erejében is megerősít ez a „legmagyarabb magyar“, ahogyan kora elnevezte. Tudták ta'án a románok, hogy Wesselényi a magyar felemelkedés útját mutatja és azért hurcolták férges és penész közé... De az idők viharát, az igazság erejét nem lehet megállítani. A hősi magyar lélek magára ébredt a dermedtségből, meglelte önmagát s az összetartás útját és elindult, hogy „visszavegye, ami a mienk“ több mint ezer éve. És a bevonulás nyomán azonnal felszakadt a közóhaj, hogy állítsuk vissza helyére Wesselényi szobrát, hadd hirdesse a jövőt, hadd sugalmazza az igazságot: egymásra találnak a megtépett magyar lelkek és nem lehet többé idegen zsákmány a magyar vérrrel megszentelt, magyar erővel megtermékenyített, magyar alkotásokkal felmagasztalt magyar föld, a Töhötöm földje, a Wesselényiek földje, az Ady Endrék földje, a megbűnhődött, de egy-másra talált magyar nép földje.

Zsibón született Wesselényi Miklós, a vaderejű „sibói bölénynek“ és a finom magyar lelkű nagyasszonynak, Cserey Ilonának fia, 1796-ban. Kicsi korában megismerte a rettenhetetlen bátorságot, a fajtájáért minden áldozatra kész elszántságot és féktelenséget apja, a lelki értékek megbecsülését, a tervszerű kiművelést anyja és nevelője révén. Örökké e végletek közt élt, közel a természethez, a földhöz, a néphez, a faji súrlódásokhoz, a „keleti magyar“ élethez, — de becsülve a lelki értékeket, a szellemi műveltséget és a nyugat értékeit is. Vad ló megfékezésében, apjára rohanó felbőszült tömeg elhárításában tanulja meg a helytállást. Az ifjú tizenöt-éves fejjel lovascsapatot vezényel. A férfi szembeszáll társai önzésével, Metternich megbénító rendszerével, emberekkel és elemekkel, a pesti árvízzel, a kufsteini börtönnel, ellenségeivel és barátaival is, ha eszménye, meggyőződése, hite, fajtája szolgálata úgy kívánja. De nem ez a szembezállás a vágya, hanem az alkotás, a szolgálat. Ezért járja az országot („vándor patrióta“), ezért járja a külföldet, ezért szónokol, ír, sajtót csinál, iskolákat támogat, óvodákat állít, mintagazdaságot szervez. Ezért törekszik a nemzeti öntudat emelésére, életképességünk fokozására, a magyar nyelv támogatására, a magyar nép fölemelésére.

Wesselényi Miklós partiumi¹ férfiú; telve minden erényével és adottságával a partiumi származásúaknak: nyugtalan, lendületes, úttörő, elszánt, erőfeszítésre kész, testben és lélekben is küzdeni vágyó, dacos, akaratos. Minden jó ügy támogatója. Helyét mindenkor és mindenütt megállja. Elvei mellett kitart. Megértő mások iránt és kész minden áldozatra. De a maga igazát és fajtája érdekét nem hagyja. Keleti magyar. Nyugtalan fürkészéssel sajátít el mindent, ami nyugatról jön. De nyugodt lélekkel és ösztönnel boncolgatja részeire, hogy kiválassza belőle azt, ami megfelel a mi viszonyainknak, ami alkalmas a magyarság és Erdély fölemelésére.

¹ Partium (ejtsd: parcium): a XVI. és XVII. században az erdélyi fejedelem alá tartozó nem-erdélyi vidékek.

Bécs ellen harcol félelmetes tüzzel és eréllyel, mert Bécs nem igazi barátja a magyarságnak, nem halad a korrall és nem képes termékenyítő eszmében összefogni, nem akarja alkotmányosan kormányozni a nemzetiségeket.

Széchenyi mellé szegődik külföldi útjaiban és együtt keresik az eszmei és gyakorlati segítséget. Meghallgatja Széchenyit, sokat tanul tőle, sokat fáradozik vele. Rajongója a nagy ismeretekkel rendelkező grófnak. Hajlandó érte koplalni, noha testi ereje miatt bővebb táplálkozásra volna utalva. (Egy alkalommal egy kolostorba is követi Széchenyit és református létére vállalja a két napos teljes böjtöt.)

Felvetődik a kérdés: mit tanult a nyugati magyartól? Ismereti szélességet, rendszerességre való hajlamot, a világban való jártasságot és azt, hogy rajongását tettekbe vigye át. Hát a nyugati magyar mit tanulhatott a keletitől? Múlthatatlan szeretetet és bizalmat a magyarság iránt. Vállalkozási merészséget. Tanulékonytságot. Ismereteket a magyar és az erdélyi viszonyokban. És még egyet, amit kevésbé szoktak emlegetni, de ami nagyon jelentős szolgálat: Széchenyi tőle tanulta meg a magyar nyelvet ízesen, keleti szépségében, fordulataival, férfias erejével és költői hajlékonyságával beszélni. A bécsi születésű magyar számlakövetelését tehát bőségesen rendezte a szilágysági magyar. Kár, hogy szétváltak útjaik, mert Kölcsey szerint együtt megváltoztathatták volna a magyar viszonyokat, olyan mély lélekkel, olyan széles távlattal és annyi elszántsággal rendelkeztek együtt.

Kemény Zsigmond egyéniségükben keresi a meghasonlás okát. Én azt találok, hogy nemcsak külön egyéniség volt mindegyik, de megtestesítője egyik a nyugati, beilleszkedő, kormányképes, használni törekvő, keveset kockáztató magyarnak, — a másik a keleti, kurucos, faltörő, szenvedélyes, küzdő magyarnak. Az egyik a gyakorlati alkotások embere, akinek a „legnagyobb magyar“ és a „leghívebb magyar“, sőt a „próféta“ név jutott osztályrészül az észszerű, a meggondolt utókortól és felnőttektől. A másik férfias jelenségként hódította meg korát és szenvedélyes harcaival nevelt ifjúságot, új nemzedéket a reformok megvalósítására, a magyar ügy szolgálatára. Széchenyi a művelt és meggondolt magyarokhoz talált utat. De „hasznossági elmélete“ több gúnyt aratott, mint sikert. Milyen kevesen voltak igazában azok, akik meggondolt emberek és megértők voltak a nyugati gondolatok iránt! De mennyien lehettek azok is, akik a hasznossági elméletet magukévá tehették? Hiszen már háromszáz év óta sohasem volt hasznos és érdemes a köz szolgálata nálunk. És a Kölcseyeknek, Wesselényieknek, Deákoknak és az egész birtokos nemességnek nem annyira hasznos, mint áldozatos volt az útja... S valóban, ezekben és az ifjúságban az áldozatosság szellemét kellett inkább felgyujtani, amiben Wesselényi lelkes lendülete volt a nagyobb erő. Széchenyi inkább példájával, az Akadémiának felajánlott összeggel hatott rájuk. Az ifjúságnak azonban a keleti magyar lett a vezére, aki nem mindig latolgatta, hogy mi milyen haszonnal jár, de mindig ott állt, ahol kellett az ember a gátra. Eszméit átvette és szinte magasztosan szövegezte meg leghívebb barátja, Kölcsey Ferenc; tőle viszont Kossuth és az ifjúság vette át a zászlót, amely 1848-hoz vezetett, a magyar nemzet egyik legnagyobb eseményéhez, a magyar áldozatkészség csodálatos kivirágzásához.

Erdély és a szabadság rajongója. Erdélyért él-hal. Jól ismeri Erdélyt, kényes kérdéseivel együtt. Tudja, hogy Erdélyben olyan szövevényes érdekek ütköznek össze, a Habsburg-uralom pedig valósággal ezekre az ellentétekre van felépítve („divide et impera“),² hogy azzal a rendszerrel, azzal a gépezettel nem érhető el a cél. Ahogy Kemény Zsigmond mondja: Erdélyt az intézmények teszik törpévé a szellemet! Wesselényi tehát ezt a gépezetet, ezeket az intézményeket akarta megváltoztatni, mert így véte megváltoztathatók a szellemet és a viszonyokat. Ebben az ellenzékiiségben tért el az útja a Széchenyiétől teljesen. Szabadságot követelt, az erők szabadabb játékát, az értékek szabadabb érvényesülését, hogy eredményesebben és az érdekek szövevényétől mentesebben vívhassa ki jövőjét Erdély, a magyar Erdély. Ezért harcolt Pozsonyban is legelszántabban, de ezért küzdött az erdélyi országgyűlésen is legelkeseredettebben. Pozsonyban kiverekedett egy közvéleményt Erdély, de legalább a Partium visszacsatolása mellett. Innen vitt magával egy ifjú gárdát Erdélybe, hogy itt is közvéleményt szerezzen terveinek. Itt azonban hamarabb beszüntették önkényesen megindított lapját és hamarabb bezárták az országgyűlést, semhogy megvalósulhatott volna a szándéka. Ezért az „izgató“ tevékenységért került börtönbe Budán, majd Gräfenbergben, ahonnan vakon került haza.

Hiába mentett meg százakat igazi hősként a pesti árvíz alkalmával, 1838-ban. Hiába volt vele a nemzeti közvélemény. A rendszerrel nem bírt.

Wesselényi volt az első nagy szónok, aki a reformkor előkészítéséért a főrendiházban, a követek közt és az ifjúság közt is megindító erővel küzdött. Testi alkata, széles vállai, domború melle, bikanyaka, nagy karjai, plátói homloka, akaratos álla, figyelő, éles szeme és dörgő hangja adták az erőt szónoklataihoz. De az eszmék és a lélek tüze volt az igazi feszítő és lenyűgöző erő. Nyilvánosságot követelt a szónak, szabadságot az értékes emberi akaratnak és fölemelkedést a népnek: ezért izgatót, ezért kovácsolt össze pártot, ezért vállalt minden áldozatot.

A gazdasági javakban való részeltetés mellé politikai jogokat is adni kívánt a népnek, hogy ezzel erkölcsileg is a nemzet tagjaivá és sorsának felelős hordozóivá váljanak. Izgatót minden ellen, ami ennek akadály: ennyiben volt kérlelhetetlen a bécsi és erdélyi bürokráciával szemben. A harmincas években alakulóban voltak a dolgok a magyarság életében. A felvetődő dolgokról szétfolyó véleményeket alkottak és hangoztattak a követek is. Köztük *eszmei rendet* Kölcsey, *összetartó erőt* Wesselényi jelentett. A figyelmet ő irányította a kormány hívei ellen, mert azokat „osztrák képviselő“-nek tekintette. Az abszolutizmus ellen a megyéket izgatta. A szövevényességet mindenütt támadta. Az elágazó véleményeket egy szintre törekedett hozni és a küzdelemben mindig azt hangoztatta, hogy egyszerűbb és természetesebbé kell tenni a magyar élet kormányzását, ügyvitelét. Mintha csak ma vagy a mai magyarnak mondaná ezeket!

Életének egyik főműve: *Szózat a magyar és szláv nemzetiség ügyében*. Amíg fogságban volt, addig érett meg ez a régi gondolata, amellyel megelőzte korát, utat mutatott a jövőre és feladatunkká teszi nekünk, hogy végre komolyan nézzünk szembe ezzel a kérdéssel. Aki a nemzetiségi kérdésben véleményt akar alkotni, az nem nélkülözheti ezt a munkát ma sem.

² „Ossz meg és úgy uralkodjál!“

Százéves szózata úgy foglalja össze az ezeréves pert, hogy mi kelet és nyugat határán, szlávok és germánok közé ékelve, csak úgy maradhatunk meg, ha ismerjük a veszedelmeket, számolunk velük és törekszünk megoldani a nehézségeket. „Magyarországon a civilizáció sorsa nagy világcsaták és népmozgalmak közt fog eldöntetni! ... Jaj és fájdalom! a fenyegető veszély már csaknem elkövetkezett és bajosan kikerülhető. Bent az országban is érezhető már a szláv propaganda, amely minden szlávok összefogására törekszik és az orosz főhatalom irányítása alatt nemcsak a magyarságot fenyegeti temetséggel, hanem Ausztria sorsát is ezék a keleti ügyek döntenek el... Az oroszokkal kerülhetetlen az összeütközés!”

Csak egy óvszer kínálkozik: az *alkotmányosság!* A németiség szava döntő lehet keleten a civilizációban. Igyekezzék tehát Ausztria, hogy ezt a lépést ne Poroszország tegye meg, mert akkor csak másodrendű hatalomként tengődhetik már egy ideig ... színtelenül, míg szét nem esik ... Kísérteties szavak! Az alkotmányos uralom azonban megadná minden népnek, azaz nemzetiségnek egy föderációban a nyelvi és kulturális önállóságot, kielégítené áldozatosan a nemzetiségi igényeket s ezzel magához fűzné őket, akik nem új járomba akarják hajtani a fejüket, hanem sajátosságaik kibontakozását akarják biztosítani.

Wesselényi szavait agyrémnek tartották. Mi azonban halálos komolysággal fogadjuk intelmeit, mert az apokaliptikus idők a nyakunkon vannak. Ha nem akarjuk egymást felfalni, meg kell találnunk az emberi módot arra, hogy megférjünk egymással vagy megegyezzünk, akár kölcsönös telepítésben is. Az idegen erők nyomása pedig arra figyelmeztet mindnyájunkat, hogy mi magyarok értsük meg egymást, férjünk meg egymással, szövődjünk tömör, megbonthatatlan erővé, hogy ne legyen hiábavaló a véráldozat, az erőfeszítés, amelyet 1914 óta szakadatlanul és Wesselényihez méltó helytállással hozunk meg fajtánkért.

Ez a nagy ember mindig szakított időt arra is, hogy a fajtáját és szűkebb hazáját támogassa. Üldözik, otthonát és hazáját is el kell hagynia, de a kiseddévás érdekében és a kollégium érdekében megtesz mindent, amit bír. Kincs Gyula könyve (*A nagy Wesselényi és a zilahi gymnasium*) ad számot erről a munkájáról.

„Önkény és az üldözés fúriája pokolgyújtotta fáklyáikkal ostoroznak vissza csendes lakomtól, ki vagyok küszöbö've örökömből, távol attól kell menedéket keresnem. Az országban, melyért annyit verejtékeztem, melyért oly munkás buzgóság hevített s melynek boldogsága bálványa volt lelkemnek, — nevem a vétek és gyalázat fiai sorába tétetett, személyem, mint az erdő kergetett vadja, a közüldözésnek adatott által. Nem ad ott nekem egy bokor is enyhelyet, nem látorságot és menedéket egy szeglet is, fél van ott hatalmazva a leggyávább is ellenem s az önkény parancsa kényszerít mindenkit, hogy engem elfogjon, börtönbe hurcoljon...” Ezt írja Wesselényi a naplójában. De a zilahiakhoz írt leveleiben ekkor is érdemes tudósítást kér a kollégiumról: „Ha én el is vagyok zárva az azért munkálkodástól, legalább hadd tudhassam annak mibenlétét s örülhessek előmenetelének.” Alapítványokat tett, évi adományt adott állandóan, szerzett azt rokonságától is. A kollégium főgondnoki teendőit mindenütt igyekszik ellátni. Bécsben is vállalkozik közbelépésre. Alapítványt tesz egy Zilahon felállítandó kiseddévóintézetbeli tanító számára. Gräfenbergből írja elvi jelentőségű levelében Közép-Szolnok megye rendjeihez: „Minden nemzetre

nézve elkerülhetetlenül szükséges a nevelés: mert csak ezáltal tehet értelmiségében előlépéseket, csak ezáltal távoztathatja a tudat'anságot, a tévedést, ezen veszélyes táplálóit a békétlenségnek s helytelen vágyaknak... Kettőztetni, sőt sokszorozni csekély számukat... egyedüli mód a népnevelés... Nevelés által egyrésztől hasznos és szükséges tudást alapos módon terjeszteni, minden nemzeti érzelmiség öregbedését eszközölni, másrésztől a népnek erkölcsi javítása mellett a nemzetiséget s így nemzetünket terjeszteni, nagyítani: a teendőknek legelsőbibe... Mind egyes személy, mind törvényhatóság haza iránti kötelességét leginkább úgy teljesíti, hogyha egész buzgósággal tesz mindent, mit csak tennie módjában van, mind nevelő-intézetek javítása s öregbítése, mind népiskolák s kisdiedővő intézetek létesítése körül...“ Emellett igyekezett személyesen érintkezni a tanárokkal is. Szakadatlanul küzdött az iskoláért, a nevelésért, a nemzeti fölemelkedésért. Megérdemelten viseli nevét a kollégium!

A szobor visszaállításánál mondotta *Szinyei Merse Jenő*, a magyar közművelődés minisztere, hogy készséggel lép ennek a „kóborgó patriótának“, az örök magyar igazságok országotjáró hirdetőjének nyomdokaiba. „Lélekben és amennyire lehetséges, valóságban is be kell járnom az országot és mint hűséges kóborló patriótának mindenfelé el kell ültetnem az örök magyarságnak, kultúrának és géniuszunknak a palántáit. Je'len óhajtok lenni minden iskolában, kultúregyesületben, kultúrintézményben, minden magyar lélekben, mint a magyar géniusz és a magyar lélek hűség sáfára. Wesselényi tanít arra, hogy önzetlenül, törhetetlen szenvedéllyel, s ha kell, áldozatokkal járjuk ezt az örök utat... Wesselényinek élnie kell, mint a bennünk folytatódó mult nagy, igaz fiának, ha nem akarunk eltévedni a mai válságok és viharok közepette. És élnie, virulnia kell annak a népnek, amelyet magához emelt.“

Élnie kell Wesselényi példájának és ennek a nemzetnek, mert ahogy a Szilágyság másik nagy fia mondja:

„Az Élet él és élni akar.
Nem azért adott annyi szépet,
Hogy átvádoljanak most rajta
Véres, ostoba feneségek.“⁴³

Kincs Elek

A szerkesztő nem küldheti útjára ezt a számot anélkül, hogy minden munkatársának és minden olvasójának boldog és bensőséges ünnepeket és újesztendőt ne kívánjon. Szeretne odamenni mind-egyik kartársához; az ünnepek alatt vele örülni és imádkozni, vele festeni reményeket a téli hófelhőkre s vele beszélgetni ki magunkból mindazt, ami szívünkre nehezedik. A létéért és a szebb jövőért küzdő magyar nép nevelői most „vizsgáznak“ hős fiaik tetteiben. Legyen ez a vizsga megérdemelten dicsőséges s ragyogja be a Karácsonyt a hívő munkára áldását adó Úr jászolának fénye!